

Sygn. akt II CSK 27/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 października 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa G. S.
przeciwko Skarbowi Państwa - Prezydentowi Miasta (...)
o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 26 października 2017 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 29 lipca 2016 r., sygn. akt I ACa (...),

1. oddala skargę kasacyjną;

**2. zasądza od powoda na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii
Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 5400 zł (pięć tysięcy
czterysta złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa
procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Powód G. S. w pozwie z dnia 10 grudnia 2014 r. skierowanym przeciw Skarbowi Państwa – Prezydentowi Miasta (...) domagał się pozbawienia wykonalności wyroku Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 9 października 2009 r., sygn. akt II C (...), w zakresie kwoty 341 408,78 zł, określonej w punkcie 3 tego wyroku. Wyrokiem z dnia 6 listopada 2015 r. Sąd Okręgowy w Ł. oddalił powództwo.

W sprawie ustalono, że wyrokiem z dnia 9 października 2009 r., sygn. akt II C (...), w sprawie z powództwa Skarbu Państwa – Prezydenta Miasta (...) przeciw I. S., T. W., J. S. i G. S., Sąd Okręgowy uznał za bezskuteczne względem Skarbu Państwa – Prezydenta Miasta (...) określone w punktach 1 i 2 tego wyroku umowy darowizny, z mocy których W. i W. małżonkowie S. przenieśli na każdego z pozwanych, w tym G. S., wskazane w tych umowach udziały w należących do nich nieruchomościach położonych w S. i w Ł. W punkcie 3 wyroku z dnia 9 października 2009 r. Sąd nakazał również pozwany, w tym G. S., aby zezwolili na przeprowadzenie egzekucji z tych udziałów na zaspokojenie wierzytelności Skarbu Państwa reprezentowanego przez Prezydenta Miasta (...) w kwocie 379 687,28 zł z ustawowymi odsetkami i kosztami „jak w tytułach egzekucyjnych”.

Z uzasadnienia wyroku z dnia 9 października 2009 r. wynika, że umowy darowizny uznano za bezskuteczne celem umożliwienia zaspokojenia wierzytelności Skarbu Państwa – Prezydenta Miasta (...) wobec W. i W. małżonków S. stwierdzonych: 1) nakazem zapłaty z dnia 13 września 2002 r., wydanym przez Sąd Okręgowy w Ł., sygn. akt II Nc (...), na kwotę 69 979,71 zł, z ustawowymi odsetkami od kwoty 66 656,04 zł od dnia 1 lipca 2002 r., a od kwoty 3 323,67 zł od dnia 19 lipca 2002 r., i kosztami zastępstwa procesowego w kwocie 3 000 zł, 2) nakazem zapłaty z dnia 28 listopada 2003 r., wydanym przez Sąd Okręgowy w Ł., sygn. akt I Nc (...), na kwotę 69 177,80 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 31 lipca 2003 r. i kosztami zastępstwa procesowego w kwocie 3 600 zł, 3) nakazem zapłaty z dnia 26 stycznia 2005 r., wydanym przez Sąd Okręgowy w Ł., sygn. akt II Nc (...), na kwotę 66 656,07 zł, z ustawowymi odsetkami od dnia 1 kwietnia 2004 r. i kosztami procesu w kwocie 2 500 zł, oraz 4) nakazem zapłaty z dnia 30 stycznia 2006 r., wydanym przez Sąd Rejonowy w Ł., sygn. akt II Nc (...), na kwotę

73 574,61 zł, z ustawowymi odsetkami od dnia 25 stycznia 2006 r. i kosztami zastępstwa procesowego w kwocie 3 600 zł.

Apelację pozwanych od wyroku z dnia 9 października 2009 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił wyrokiem z dnia 5 marca 2010 r., sygn. akt ACa (...).

Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Ł. A. K. zawiadomieniem z dnia 22 października 2012 r., sprostowanym postanowieniem z dnia 13 grudnia 2012 r., poinformował o wszczęciu z wniosku Skarbu Państwa – Prezydenta Miasta (...) przeciw W. G. (poprzednio S.) i W. S., z udziałem G. S., egzekucji z należącego do G. S. udziału 2/12 części własności nieruchomości położonej w Ł., określonej w zawiadomieniu, (sygn. akt KM (...)). Był to udział uzyskany przez G. S. na mocy jednej umów darowizny uznanych za bezskuteczne wyrokiem z dnia 9 października 2009 r. Egzekucję prowadzono na podstawie tytułów wykonawczych w postaci zaopatrzonych w klauzulę wykonalności nakazów zapłaty z dnia 13 września 2002 r., sygn. akt II Nc (...), i z dnia 28 listopada 2003 r., sygn. akt I Nc (...). W zawiadomieniu o wszczęciu egzekucji należność główna została określona na kwotę 139 157,51 zł, odsetki do dnia 22 października 2012 r. na kwotę 189 010,52 zł, koszty procesu na kwotę 6 600 zł, a koszty zastępstwa w egzekucji na kwotę 1 800 zł. Dalsze odsetki naliczane były od dnia 23 października 2012 r. w kwocie 49,56 zł dziennie.

W dniu 15 maja 2014 r. na rachunek komornika prowadzącego egzekucję KM (...) wpłynęła – z rachunku T. S. – kwota 399 000,58 zł, z adnotacją „spłata zadłużenia w sprawie egzekucyjnej KM (...) w zw. z sygn. akt II C (...)). W dniu 29 maja 2014 r. na rachunek Biura Egzekucji Administracyjnej i Windykacji Departamentu Finansów Publicznych Urzędu Miasta (...) wpłynęła – z rachunku N. Sp. z o.o. w S. – kwota 44 068,50 zł, z adnotacją „zp za G. S. II C (...)”. Powód G. S. podniósł, że na wpłaconą łącznie kwotę złożyły się: kwota 379 687,28 zł (odpowiedzialność pauliańska za dług dłużników głównych), kwota 11 130 zł (koszty procesu w sprawie II C (...) Sądu Okręgowego w Ł. za I instancję), kwota 5 400 zł (koszty procesu w sprawie II C (...) Sądu Okręgowego w Ł. za II instancję, II ACa (...)) oraz kwota 52 251 zł (koszty postępowania egzekucyjnego w sprawie KM (...)). Postanowieniem komornika z dnia 15 maja 2014 r. zakończono – na podstawie art. 981 k.p.c. – postępowanie egzekucyjne w sprawie KM (...).

W dniu 25 czerwca 2014 r. pozwany Skarb Państwa – Prezydent Miasta (...) zwrócił na rzecz powoda kwotę 32 878,50 zł. W piśmie skierowanym w dniu 24 czerwca 2014 r. do N. Sp. z o.o. Biuro Egzekucji Administracyjnej i Windykacji Departamentu Finansów Publicznych Urzędu Miasta (...) wyjaśniło, że wpłatę dokonaną w dniu 29 maja 2014 r. w wysokości 44 068,50 zł rozksięgowano na koszty procesu objęte wyrokiem z dnia 9 października 2009 r. sygn. akt II C (...), zasądzone od G. S. w kwocie 11 130 zł, oraz na koszty nadania klauzuli wykonalności w kwocie 60 zł. Pozostałą kwotę wpłaty zwrócono.

Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Z. M. D. zawiadomieniem z dnia 25 września 2013 r. poinformował o wszczęciu z wniosku Skarbu Państwa – Prezydenta Miasta (...) przeciw W. S., z udziałem G. S., egzekucji z należącego do G. S. udziału 1/6 części własności nieruchomości położonej w S., określonej w zawiadomieniu (sygn. KM (...)). Był to udział uzyskany przez G. S. na mocy jednej z umów darowizny uznanych za bezskuteczne wyrokiem z dnia 9 października 2009 r. Egzekucję prowadzono na podstawie tytułów wykonawczych w postaci zaopatrzonych w klauzulę wykonalności nakazów zapłaty z dnia 26 stycznia 2005 r., sygn. akt II Nc (...), i z dnia 30 stycznia 2006 r., sygn. akt I Nc (...), w związku z wyrokami z dnia 9 października 2009 r., sygn. akt II C (...), i z dnia 5 marca 2010 r., sygn. akt I ACa (...). W zawiadomieniu o wszczęciu egzekucji należność główna została określona na kwotę 140 230,68 zł, odsetki do dnia 25 września 2013 r. na kwotę 149 165,73 zł, koszty procesu na kwotę 6 100 zł, a koszty zastępstwa w egzekucji na kwotę 1 800 zł. Dalsze odsetki naliczane były od dnia 26 września 2013 r. w kwocie 49,94 zł dziennie.

Sąd Okręgowy podkreślił, że w wyniku uznania czynności prawnej – zgodnie z art. 527 k.c. – za bezskuteczną względem wierzyciela przedmiot czynności pozostaje wprawdzie w majątku osoby trzeciej, ale wierzyciel – legitymujący się wyrokiem pauliańskim przeciw tej osobie i tytułem wykonawczym przeciw swojemu dłużnikowi – może zaspokoić się z tego przedmiotu w toku postępowania egzekucyjnego, które jest prowadzone przeciw dłużnikowi. Następnie przyjął, że osoba trzecia nie jest wprawdzie w takim wypadku wymieniona jako dłużnik w tytule wykonawczym, ale należy przyjąć, że osoba ta – jako zobowiązana do znoszenia egzekucji – jest tzw. dłużnikiem w egzekucji, a w sferze materialnoprawnej można

ją postrzegać tak samo jak dłużnika prawnorzeczowego. Uzasadnia to – zdaniem sądu – przyznanie osobie trzeciej uprawnienia do wystąpienia z powództwem przeciwegzekucyjnym. Niemniej powództwo takie musi dotyczyć tytułu wykonawczego (art. 840 § 1 k.p.c.) względnie tytułu egzekucyjnego lub innego dokumentu, któremu nie nadaje się klauzuli wykonalności (art. 840² k.p.c.). Wyrok uwzględniający powództwo pauliańskie i nakazujący znoszenie egzekucji ma charakter konstytutywny, a jego skutek polega na tym, że dochodzi do zmiany stosunku prawnego między dłużnikiem a osobą trzecią przez ograniczenie jego skuteczności. Wyrok ten nie kreuje zaś obowiązku określonego świadczenia, lecz prawo znoszenia określonego zachowania wierzyciela pauliańskiego.

Rozstrzygnięcie zawarte w punkcie 3 wyroku z dnia 9 października 2009 r. nie nakłada na powoda obowiązku jakiegokolwiek świadczenia lub zachowania się, a jego sytuacja prawna została ukształtowana wyłącznie w takim zakresie, w jakim zachowanie wierzyciela pauliańskiego ingeruje w przysługujące mu prawo do nieruchomości. Powód nie może więc – dla ochrony swojej sytuacji – powołać się na art. 840 k.p.c. celem ochrony przed egzekucją ponad wysokość wierzytelności, która jest określona w punkcie 3 wyroku z dnia 9 października 2009 r. Jeżeli komornik prowadzi egzekucję z udziału powoda w prawie własności nieruchomości położonej w S. mimo zaspokojenia wierzytelności określonej w punkcie 3 wyroku z dnia 9 października 2009 r., to jest to uchybienie proceduralne, które powód powinien zwalczać za pomocą środków prawnych do tego przewidzianych, a więc przede wszystkim skargi na czynności komornika.

Apelację od wyroku z dnia 6 listopada 2015 r. wniósł powód. Sąd Apelacyjny w (...) – w całości podzielając ustalenia faktyczne poczynione w pierwszej instancji oraz ocenę prawną przyjętą przez Sąd Okręgowy – oddalił apelację wyrokiem z dnia 29 lipca 2016 r.

Powód wniósł skargę kasacyjną od wyroku z dnia 29 lipca 2016 r. Zarzucił naruszenie art. 840 § 1 pkt 2, art. 840² i art. 102 k.p.c. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Naruszenie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. miało – zdaniem powoda – polegać na tym, że sądy pierwszej i drugiej instancji odmówiły zastosowania tego przepisu, chociaż w świetle ustaleń faktycznych należy przyjąć, że powód w znacznej mierze zaspokoił pozwanego jako wierzyciela po powstaniu tytułu egzekucyjnego, tj. po wydaniu wyroku z dnia 9 października 2009 r. Zarzut naruszenia art. 840² k.p.c. powód opiera na twierdzeniu, że w sytuacji egzekucji prowadzonej przez wierzyciela z majątku osoby trzeciej, wobec której zapadł wyrok pauliański, wyrok ten stanowi tytuł egzekucyjny wobec tej osoby, wykonalny bez potrzeby nadawania mu klauzuli wykonalności. Ma to uzasadniać możliwość skierowania przeciwko temu wyrokowi powództwa opozycyjnego.

Wierzyciel pauliański, chcąc uzyskać zaspokojenie z przedmiotu, który wszedł do majątku osoby trzeciej, musi legitymować się tytułem wykonawczym przeciw dłużnikowi oraz wyrokiem uwzględniającym powództwo pauliańskie przeciw osobie trzeciej (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2005 r., V CK 598/04, niepubl., z dnia 7 kwietnia 2011 r., IV CSK 375/10, niepubl., z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12, OSNC 2013, nr 6, poz. 80). Wyrok uwzględniający powództwo o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną jest wyrokiem kształtującym i w zestawieniu z tytułem wykonawczym jest podstawą do sięgnięcia do majątku osoby trzeciej w zakresie przedmiotu, który na skutek tej czynności wyszedł z majątku dłużnika albo do niego nie wszedł (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2005 r., V CK 598/04, niepubl., z dnia 7 kwietnia 2011 r., IV CSK 375/10, niepubl., z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12, OSNC 2013, nr 6, poz. 80). Zobowiązanie osoby trzeciej do znoszenia egzekucji z przedmiotu uznanej za bezskuteczną czynności prawnej powstaje z mocy ustawy wskutek wydania wyroku pauliańskiego (jego uprawomocnienia się), w związku z czym nie ma potrzeby, aby zobowiązywać osobę trzecią do tego w treści tegoż wyroku.

W sytuacji, w której wierzyciel legitymuje się wyrokiem pauliańskim w stosunku do osoby trzeciej oraz tytułem wykonawczym w stosunku do dłużnika, wnioski o wszczęcie egzekucji kierowany jest przeciw dłużnikowi, ale organ egzekucyjny może skierować egzekucję do przedmiotu czynności uznanej za bezskuteczną, który należy do osoby trzeciej, ale wyszedł z majątku dłużnika albo

do niego nie wszedł skutek tej czynności. Stronami postępowania egzekucyjnego są wierzyciel oraz dłużnik, podczas gdy osoba trzecia jest uczestnikiem tego postępowania, ponieważ z przedmiotu wchodzącego w skład jej majątku może być prowadzona egzekucja. Tytuł wykonawczy istnieje tylko w stosunku do dłużnika, nie istnieje natomiast w stosunku do osoby trzeciej, gdyż tytułem tym nie jest wyrok pauliański, umożliwiający jedynie objęcie węzłem egzekucyjnym przedmiotu bezskutecznej czynności prawnej, który należy do osoby trzeciej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12, OSNC 2013, nr 6, poz. 80).

W rezultacie osoba trzecia nie jest uprawniona do tego, aby wykorzystywać powództwo opozycyjne (art. 840 k.p.c.) jako środek obrony merytorycznej przed egzekucją z przedmiotu bezskutecznej czynności prawnej wchodzącego w skład jej majątku. Z jednej strony w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym na podstawie tytułu wykonawczego, którym legitymuje się wierzyciel, osoba trzecia nie ma statusu dłużnika w rozumieniu art. 840 k.p.c., gdyż nie jest wskazana jako dłużnik w tym tytule. Nie może więc zwalczać powództwem opozycyjnym tego tytułu. Z drugiej strony wyrok pauliański nie jest tytułem egzekucyjnym i nie podlega zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności, w związku z czym okoliczność, że stanowi on podstawę do objęcia węzłem egzekucyjnym – razem z tytułem wykonawczym przeciw dłużnikowi – przedmiotu bezskutecznej czynności prawnej należącej do majątku osoby trzeciej, nie uzasadnia uznania tej osoby za dłużnika lub traktowania jak dłużnika. Wyklucza to możliwość skierowania przez nią powództwa opozycyjnego przeciw wyrokowi pauliańskiemu na podstawie art. 840 k.p.c. albo art. 840 w związku z art. 840² k.p.c.

W świetle powyższego zarzuty naruszenia art. 840 § 1 pkt 2 i art. 840² k.p.c. należy uznać za bezzasadne. Powód, przeciw któremu zapadł wyrok z dnia 9 października 2009 r., nie mógł bowiem bronić się powództwem opozycyjnym przed skierowaniem do przedmiotu czynności prawnej uznanej za bezskuteczną na mocy tego wyroku egzekucji prowadzonej na podstawie tytułów wykonawczych wydanych w stosunku do dłużników – W. G. (poprzednio S.) i W. S. Z powództwem takim nie mógł wystąpić ani przeciw tytułom wykonawczym, którymi pozwany wierzyciel legitymuje się wobec tych dłużników, ani przeciw wyrokowi z dnia 9 października

2009 r., który nie jest tytułem egzekucyjnym i nie mógł stać się tytułem wykonawczym.

Powód – jako osoba trzecia – ewentualny zarzut, że egzekucja skierowana do przedmiotu czynności prawnej uznanej za bezskuteczną, wchodzącego w skład jego majątku, narusza jego prawa, gdyż po wydaniu wyroku pauliańskiego zaspokoił on wierzytelność wierzyciela (art. 533 k.c.), mógł podnieść w powództwie o zwolnienie tego przedmiotu od egzekucji (art. 841 § 1 k.p.c.), zachowując termin do jego wniesienia (art. 841 § 3 k.p.c.).

Zarzut naruszenia art. 102 k.p.c. dotyczy zawartego w zaskarżonym wyroku rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów postępowania apelacyjnego. Należało go więc podnieść w zażaleniu na to rozstrzygnięcie (art. 394² § 1 k.p.c.) kierowanym do innego składu Sądu Apelacyjnego.

Z tych względów, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ oraz art. 98 § 1 i 3 w związku z art. 99 oraz art. 108 § 1 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., orzekł, jak w sentencji.

aj

r.g.